

1998. május 26. - **A vietnami háború túlélőinek sorsa sem irigylésre méltó**

Ez év tavaszán volt harminc éve, hogy My Lai-ban, a vietnami Lidiceként emlegetett faluban 504 helybeli esett áldozatául egy portyázó amerikai csapatnak. A kivégzettek többsége nő és gyermek volt. A rémes események megemlékezésére a világ minden részéből eljöttek a hírügynökségek tudósítói és a tévéstábok. Rajtuk kívül még két fehér ember vett részt a ceremónián: Hugh Thompson és Lawrence Colburn. Az előbbi helikoptervezető, a másik fedélzeti géppuskás volt annak idején.

Mindketten kivételesen egyszerű katonái az amerikai hadi-gépezetnek. Egyszerűek azért, mert nem égették el a behívójukat, hanem kötelességüknek tekintették a hadba vonulást.

Kivételesek azért, mert amikor egy reggeli felderítő repülés során észrevették, hogy a földön furcsa dolgok történtek, habozás nélkül beavatkoztak. Az egyik megmentett vietnami, a ma 44 éves Nhanh hálálkodva mond köszönetet megmentőinek: „Ha akkor nem jönnek, öt perc múlva már halottak lettünk volna”. Menekülésük történetét gyakran földézi gyermekeinek.

A vendégek részt vesznek egy amerikai humanitárius csoport kezdeményezésére fölépítendő iskola alapkövetelésénél, és meglátogatnak egy közelben működő iskolát. - Bárcsak még több embert menthettünk volna meg akkor - mondja Thompson. - Örülök, hogy gyakorolhattuk a szeretetet és a megértést. Imádkozom Istenhez, hogy megteremthessük a békét az egész világon. Ő nem először jár azóta Vietnamban. 1970-ben is ott van, amikor hivatalos nyomozás folyik az ügyben, majd 1993-ban egy dokumentumfilm forgatásakor.

Az incidens több mint egy évig nem kerül napvilágra. Az igazságszolgáltatás végül a több mint száz megvádolt katona közül egyedül John Calley hadnagyra sújt le. Ő az egyik, aki a csatornába lőtte áldozatait. 109 ember halálát róják föl neki, s 22 ember életének kioltásáért ítélik el életfogytig tartó börtönre. Később Nixon elnök közbenjárására három év házi őrizetre csökkentik büntetését. Ma egy ékszerüzletet vezet az Államokban.

1980-ban Londonban láttam először a Szarvasvadász című filmet. A híre már korábban eljutott hozzánk, hiszen ennek vetítése miatt vonultak ki a kelet-európai küldöttségek a nyugat-berlini filmfesztiválról. Az észak-vietnami bombázásokat bemutató híradófilmek után a másik fél szemszögéből is bepillantunk a Vietkong boszorkánykonyhájára. Az orosz származású amerikaiakkal Ho Si Minh képe alatt orosz rulettet játszó gerillák szerepe nem növelte a világ együttérzését a vietnamiakkal.

1960-ban egyik barátom öccse már másodszor vág neki az osztrák-magyar határ szögesdrótjának. Akkor már sikerrel. A vasfüggöny túlsó oldalára kerülve meg sem áll Amerikáig. Alig melegedik meg, irány Vietnam. Végigküzdi a dzsungelben az előírt időt, leszerel, megkapja a veterán státuszt és megnősül. Elvesz egy Amerikába menekült vietnami lányt. Aztán kezdi nem jól érezni magát. Asszonyával együtt hazatér. De az emlékei elől nem tud menekülni. Mint ahogy azok a vietnami veteránok sem, akik hazájukban vonulnak belső száműzetésbe.

Washingtonban élő barátom, Imre évente legalább egyszer, halottak napján kimegy az arlingtoni katonai temetőbe és virágot visz, egy sírra. Nem messze JFK sírjától, az egyik sírkőn ezt olvashatjuk: Székely Ákos Dezső, az Egyesült Államok Hadserege műszaki hadtestének századosa. „Szolgálat, becsület, haza”. 1968-ban 26 éves korában halt meg Vietnamban. Becsülettel szolgálta választott hazáját a távoli országban. Hogy milyen ügyet? Erre a legnehezebb válaszolni.

A washingtoni Mallon fekete márványfalba vésték annak a hatvanezer amerikai állampolgárnak

a nevét, aki életét áldozta a vietnami harctereken. Nap mint nap százak és százak keresik föl ezt a nemzeti kegyhelyet és silabizálják elhunyt szeretteik, ismerőseik nevét. Az emlékhely bejáratánál háromalakos szoborcsoporttal állítottak mementőt a katonáknak. A szobrok mindig fényesen csillognak, hirdetve az elesettek dicsőségét. De a túlélők sorsa sem irigylésre méltó. Aki nem vonult belső emigrációba, azt is nyomasztja az emlékek súlya.

A virginiai New Market Battlefield Katonai Múzeumban a polgárháború, a világháborúk emlékei után a vietnami háború relikviái vezetnek át a közelmúltba. Westmoreland tábornok szigorú tekintetű fotója mellett Johnson elnöke. Egy amerikai gépkarabély békésen megfér egy vietnami „kommunista” pisztollyal. De láttassék meg a másik fél is!

A vietnami háború saigoni emlékmúzeumában amerikai harci járművek arzenálja fogadja a belépőt. Tankok, tarackok, terepjárók, harci repülőgépek sorakoznak az udvaron. A termekben tablók és fotók, egykori újságcikkek reprodukciói, minden, amit az amerikai hadseregről tudni kell. És természetesen - a háborúról. A lombtalanításról, a golyósbombákról, az üvegekben látható károsodott magzatokról, a ledobott bombák mennyiségéről, mindenről, ami sokkol és elborzaszt. A tárlóban McNamara könyve, Vietnam: tragédia és tanulság. Színes fotó a Cu Chi támaszpont életéről. Partizánok kivégzése. Az utolsó amerikai gép felszállása. Kábulatomból egy fiatal férfi riaszt föl. Ugye újságíró? - mutat a magnómra, fényképezőgépre. - Milyen benyomásokat szerzett? - szegezi nekem a kérdést. Ő is gyakorlott kérdező, hiszen tanár, éppen középiskolás lányokat hozott a múzeumba. Mondom, hogy honnan jöttem, igen, Magyarország, Európa. Próbálok magyarázni ambivalenciámat, biztos, hogy nem értik érzéseimet, hisz' magam is bizonytalan vagyok. A háború borzalmaiban, az ártatlan emberek értelmetlen halálában egyetértünk. Hál'istennek, mindez számunkra már csupán történelem. Azaz, hogy annál több.

A vietnamiak több ezer éves történelme folyamatos küzdelem a hódítók, a betolakodók ellen. De szívós kitartással és türelemmel mindig túléltek a legborzalmasabb időkben is. A csivitelő fehér ruhás diáklányok láttán földerül az emberek arca, őket már nem kényszeríti a történelem a bunkerek mélyére. Saigontól mintegy negyven kilométerre északnyugatra, öntözőcsatornák szabdalta rizsföldek közé telepítették a déliek egyik legnagyobb támaszpontjukat, Cu Chit. A gerillák ennek megtámadására építették ki azt az alagútrendszert, ami manapság a leglátogatottabb idegenforgalmi látványosság erre felé. Kivilágított tablókon mutatják be a háromszintű bunkereket, melyek hossza több mint kétszáz kilométer. Rövidnyelű kapával vájták ki a járatokat, kosarakkal hordták felszínre és az éj leple alatt folyókba szórták a földet. A fák között bombatölcsérek és lerobbant tankok. Egy fedett bemutatóban elmésen egyszerű szerkezetű csapdák, amikkel megkeserítették az amerikai katonák életét. Még a székekre sem volt tanácsos fáradtan leroskadniuk, mert azok is hegyes horgokkal fölszerelt csapdák voltak. Az ilyen ördögös szerkezetek foglyait általában azokkal együtt kellett a segélyhelyre szállítani, hogy ott szétszerelve operálni tudják a sérültet. A Vietkong egy 1964-es „gerillakonferenciáján” harmincféle csapdát mutatnak be.

Az idegenvezető arra kér bennünket, hogy keressük meg a bunker lejáratait. Mondanom sem kell, hogy a sikertelen kísérlet után kiderül, szinte rajta állunk. A körülbelül 20x35 centis deszkafedél az avar alatt rejtőzve tökéletesen illik a keretbe. Rögtön be is mutatja, hogy kell bemászni. Mi már csípőtájékon fönnakadunk. Egy „idegenforgalmi” lejáraton mi is bejuthatunk a föld alá. A járatokban csak guggolva lehet közlekedni, az alsóbb szinteken már csak négykézláb mászhatunk. Ketten nem férünk el egymás mellett - legfeljebb két kis termetű vietnami. Megfordulni nem tudunk, csak előre haladhatunk, visszaút nincs.

Klausztrófiásoknak ellen javalt. Most már pislákol némi fény, de hadi helyzetben többnyire

csak mécses szolgált. A felső szinten hálókelyek, konyha, sőt kórházi műtőhelyiség. A szegényes „műszerezettségből” ez nem derül ki. Az ebédlőben főtt édesgyökérrel és teával kínálnak, ami tápláló és ízletes, de évekig szinte csak ezt enni... A kályha füstje a felszínen egy betonlap alatt szétterül és az apró lyukakon láthatatlanul szivárog ki az avar között. Az USA egykori nagykövetségének épülete ma üresen tátongó látványosság. A képeslapárus néni buzgón magyarázza: a majom évében, 1968. január 31-én, holdújévkor... Néhány méterrel odébb egy nyomorék férfi tolókocsiban lottót árul. ZÉTÉNYI ZOLTÁN - A SZERZŐ FELVÉTELEI